

Richard **STRAUSS** (1864-1949)

Muzikale opvoeding eerst in de richting Beethoven - Brahms - Bruckner maar daarna van Berlioz - Liszt - Wagner.

1886 Aus Italien, op.16. Klassiek 4-delig

1887 Macbeth, (op.23)

1888 Don Juan, op.20; gebaseerd op gedicht van Lenau

1890 Tod und Verklärung, op.24: in dit symfonisch gedicht wordt het stervensuur van de mens = kunstenaar (d.w.z. diegene die de hoogste doelen heeft nagestreefd) getoonzet; merkwaardig op 26 jr maar invloed van lectuur van Schopenhauer en Wagner. Zie verdere uitwerking pag.3

1895 Till Eulenspiegels lustige Streiche, op.28; in 1e instantie humor maar ook de dood (Tijl wordt opgehangen), maar in feite heeft de held de dood overwonnen.

1896 Also sprach Zarathustra, op.30 Zie verdere uitwerking pag.4 e.v.

1897 Don Quichote op.35; op basis van 2 thema's, deze van don Quichtote en zijn knecht Pancho.

1899 Ein Heldenleben, op.40; behandelt Strauss ' eigen geweldig kunstenaarsleven

1903 Sinfonia Domestica, op.53; schildert componist maar dit keer als brave burgerlijke huisvader

1905 Salomé, op.54

Een bijbels verhaal (Mt,14 en Mc,6) krijgt, helemaal niet vrijblijvend, een bijzondere betekenis bij kunstenaars van de laat 19e eeuw: Salomé vertegenwoordigt het type femme fatale. Oscar Wilde, Beardsley, Gustave Moreau en vele anderen voelen zich sterk aangetrokken tot dit thema. Zo ook Richard Strauss die voor deze opera de muziek en het libretto verzorgde. Salomé gefascineerd door Jochanaan, Herodes gefascineerd door Salomé. Niemand krijgt de aandacht / liefde die gezocht wordt. Het resulteert in de onthoofding en, gezien het decadent karakter waarmee Salomé het hoofd kust, ook de doding van Salomé. Dit toentertijd (1905) erg pervers gewaardeerd stuk is nu nog steeds een muzikaal en theateraal hoogtepunt. Wel een meesterwerk dat alvorens het te beluisteren en bekijken ter waardering enige toelichting zeker apprecieert.

1908 Electra, op.58

1911 Der Rosenkavalier

1912 Ariadne auf Naxos, op.60

1915 Eine Alpensinfonie, op.64; monumentaal epos over een bergtocht die tegenslagen en glorie kent; een ode aan de natuur waar de mens nietig verdrinkt, m.u.v. de heldhaftige doorzetter die Strauss in feite wilde noemen naar Nietzsche's laatste boek: De Antichrist.

1919 Frau ohne Schatten, op.65

1933 Arabella, op.79

1942 Capriccio: dramatisch testament

.... Metamorphosen: verscheurende hymne opgedragen aan het einde van een wereld en dit op een variatie van de Marcia funebre uit S3 van van Beethoven

1948 Vier letzte Lieder

Strauss was zowat 82 jaar toen hij n.a.v. een weddenschap zijn laatste liederen schreef. Maar goed dat hij die weddenschap aanging. Want anders had de wereld na hem een van de mooiste romantische muziek gemist! Alhoewel tekst en muziek haast niet hoeven toegelicht - zo mooi liggen de klanken - toch gaan we de uitdaging aan om dieper op dit kunstwerk in te gaan. We willen immers niet alleen kippevel maar ook (t)rillen van deze topper van de muziekgeschiedenis.

1890 **Tod und Verklärung**, op.24: in dit symfonisch gedicht wordt het stervensuur van de mens = kunstenaar (d.w.z. diegene die de hoogste doelen heeft nagestreefd) getoonzet; merkwaardig op 26 jr maar invloed van lectuur van Schopenhauer en Wagner. Geen autobiographische bedoeling. Wel een symfonisch gedicht waarin Strauss op een sublieme wijze beschrijft hoe de niet bereikte idealen van het aardse leven verder vervolledigd worden in de eeuwigheid van het hiernamaals.

In sonatevorm geschreven:

1. introductie traag 5'
schetst het beeld van de zieke (orkest dobberend - zwevend), zuchtend op het bed, ingeslapen, met zware en onregelmatige ademhaling en ijlend = dromend (hobo/dwfl en later harp, viool); de hartslagen zijn hoorbaar (pauk).
2. Allegro molto agitato
expositie:
 - de zieke wordt wakker en muziek (orkest heftig-woest-onstuimig) evoceert fortissimo de verschrikkelijke koortspijnen; en vervolgens naar ideaal-thema die a.h.w. de inspanningen weergeeft van de zieke om de dood tegen te houden; expositie eindigt met de 1e maal het ideaal-thema met de octaafsprong die Strauss herneemt in zijn *Im Abendrot*;ontwikkeling:
 - de aanval voorbij komen de herinneringen aan zijn voorbije leven: zijn kindsheid, wilde adolescentie, zijn liefdes;
 - de koorts komt terug op en hij denkt terug aan de idealen die hij zocht te bereiken en te realiseren in kunstzinnige termen: met 3x nieuwe varianten op ideaal-thema;
 - het uur van de dood nadert: de mens is uitgeput (gedeeltelijke herhaling van introductie en begin Allegro); de ziel verlaat het lichaam om in de eeuwigheid de verwerkelijking te vinden van hetgeen op aarde niet volbracht kon worden.
3. coda
illustreert de transfiguratie, erg ontwikkeld, begint bij een sinistere gongslag en baseert zich verder op het ideaal-thema en eindigt in een toonaard do-groot, dus vol zelfvertrouwen.

[Richard Strauss conducts his tone poem "Tod ... - YouTube](#)
[Strauss - Tod und Verklärung - LSO / Böhm live - YouTube](#)
[Tod und Verklärung {Death and Transfiguration} - YouTube](#)

1896 Also sprach Zarathustra

vrij naar Nietzsche

Wie de film 2001 Space Odyssee ooit heeft gezien kent al de beginmelodie. Maar dit symfonisch gedicht is tegelijkertijd enorm rijk aan allerlei gedachten die teruggaan op Nietzsche gelijknamig werk. Zijn filosofie speelt nu nog altijd een rol in onze samenleving. En dat alles wordt op muzikaal aanvaardbare wijze beschreven.

Maakt a.h.w. een afdruk en herleidt het hele werk tot drie grote lijnen:

1. selecteert 8 titels die hem muzikaal sterk aanspreken
2. stelt conflict tussen onverzettelijke natuur en naar resultaat strevende mens
3. geeft evolutie mens van primitief wezen tot Supermens = Zarathustra

Symfonisch gedicht:

1.	Inleiding	1'47
2.	Van de achterwereldlingen	3'40
3.	Van het grote verlangen	1'48
4.	Van de vreugden en de hartstochten	2'02
5.	Het Graflied	2'30
6.	Van de Wetenschap	4'47
7,8.	De genezende	1'42 / 3'58
9.	Het Danslied	8'02
10,11	Nachtwandelaarslied	1'11 / 3'53

Uitwerking naar enige programmatische verklaringen en enige motieven:

1. Inleiding
 - verheerlijking van de zonsopgang?
 - ode aan de natuur?
 - staat voor de Wil tot Macht (over jezelf!), brutale waarheid ↔ Natuur
 -
 - oermotief 3 x do-groot
2. Van de achterwereldlingen
 - nog geloof in zekerheid god, nochtans een menselijke schepping
 - opkomst Held
 - deconstructie muziek en these – antithese - synthese
 -
 - geloofsthema
 - heldenthema soms in gevecht met geloofsthema ondersteund door Oermotief
 - credo in ...
 - geloofsthema ontplooit verder
3. Van het grote verlangen
 - begin van de grote zelfoverwinning
 - opkomst van de Held
 -
 - heldenthema

- oermotief
 - magnificat
 - credo
 - geloofsthema
 - enz.
4. Van de vreugden en de hartstochten
- bevrijd van de hoop op een achterwereld
 - nu kan de aarde opgebouwd worden
 - hoeft niet meer te verzaken aan hartstochten: die worden nu deugden
 - hartstochten, deugden steeds opnieuw in vraag stellen
 - d.w.z. een steeds WORDEN, dus het vorige vernietigen, walgen ervan
 -
 - thema 1 vreugden met heldenthema
 - thema 2 hartstochten
 - walgingsthema
5. Het Graflied
- de jeugdige gedachten, dus de eerste deugden zijn verdreven door het walgingsthema en worden begraven
 - steeds opnieuw begraven van de oude deugden. Deze kracht is de Wil tot Macht
 -
 - thema 1 + heldenthema ~ thema 2
 - eindigt met 'vertering' 3 thema's
6. Van de Wetenschap
- hoe betrouwbaar is de wetenschap
 -
 - wetenschapsthema 4 inzetten
 - + walgingsthema en thema 2
 - heldenthema en dansachtig scherzo
 - oermotief en walgingsthema in fuga
 - climax en klaar voor 7,8
- 7,8. De genezende
- het besef van het Niets tegemoet, het grote ineenstorten
 - vluchtwegen: pessimisme (walgingsthema) en wetenschap(sthema)
 - gezien wetenschap uitzichtloos is komt walgingsthema op ~ Niets vanuit Eeuwige Wederkeer
 -
 - contrapunt wetenschapsthema met walgingsthema
 - alleen walgingsthema en dan oermotief
 - stilte
 -
 - 8: erg gevarieerd
9. Het Danslied
- langste deel

- begint met wals: ja-zeggen ondanks het lijden, Dionysus: schone schijn
- herhaling van heel wat thema's
- nihilisme volledig aanvaard
-
- uit oermotief stilaan een walsritme
- andere thema's worden meegenomen in walsritme

10,11 Nachtwandelaarslied

- romantische en/of symbolische interpretatie
-
- 10. Klokslagen met walgingsthema die stilaan oplost over dood en pijn heen
- oermotief
-
- 11. Meerdere thema's aan bod, ontspannen
- eindigend met oermotief: spanning si-groot met do-groot: bitonaliteit
- si-groot ook oplos-toonaard van Tristan und Isolde (Wagner)!!
- si-groot: individuele verlossing
- do-groot: universele kracht in de Wil tot Macht

[Richard Strauss - Also Sprach Zarathustra / 2001 ... - YouTube](#) *begintune*
[Richard Strauss - Also Sprach Zarathustra / 2001 ... - YouTube](#) *volledig*
[Richard Strauss - Also Sprach Zarathustra ... - YouTube](#) *het ∞*

Symfonisch gedicht:

1. Inleiding
Gij groot gesternte! Wat zou uw gelijk waard zijn, wanneer ge niet hen hadt, die gij verlicht!
Mijn meest verborgen Wil ...
- Een zon zelf en een onverbiddelijke Zonnen-wil, tot vernietigen bereid in de overwinning!
2. Van de achterwereldlingen
Ach, gij broeders, deze God, die ik schiep, was mensenwerk en – waanzin, gelijk alle goden!
Hun ellende wilden zij ontlopen, en de sterren waren hun te verre.
Toen zuchtten zij: O, waren er toch hemelse wegen om in een ander zijn en geluk te sluipen! Toen vonden zij hun listen en hun bloedige drankjes!
3. Van het grote verlangen
Steeds vernietigt hij, die een schepper moet zijn.
4. Van de vreugden en de hartstochten
Ik ga uw weg niet, verachters van het lijf! Gij zijt mij geen bruggen tot de Übermensch!
Eens hadt gij hartstochten en noemdet hen kwade. Maar thans hebt gij enkel nog uw deugden: die groeiden uit uw hartstochten
5. Het Graflied
Ja, nog steeds zijt gij verbrijzelaar aller graven: heil u, mijn wil! En slechts waar graven zijn, daar zijn opstandingen.
6. Van de Wetenschap

- (...) doch Zarathustra, die juist in zijn grot terugkwam en de laatste woorden gehoord en geraden had, wierp de gewetensvolle een hand vol rozen en lachte om zijn “waarheden”.
- 7,8. De genezende
Heil mij! Kom nader! Geef mij uw hand – ha! laat los! haha! --
Walging, walging, walging – wee mij!
9. Het Danslied
Aangaande twijfel van het leven:
‘Ja’ antwoordde ik aarzelend, ‘maar gij weet het ook –‘
En ik fluisterde haar (het leven) iets, midden tussen haar verwarde gele dwaze lokken.
‘Weet gij dat, o Zarathustra? Dat weet niemand.-‘
- 10,11 Nachtwandelaarslied

Klokslagen

- 1 O mens! Geeft Acht!
- 2 Wat spreekt de diepe middernacht?
- 3 ‘Ik sliep, ik sliep-,
- 4 ‘Uit diepe droom ik wakker lag: -
- 5 ’t Heelal is diep
- 6 ‘En dieper dan de dag zich dacht.
- 7 ‘Diep is haar pijn-,
- 8 ‘Lust – dieper nog dan ’t harte lijdt:
- 9 ‘Pijn spreekt: Verdwyn!
- 10 ‘Doch alle lust wil eeuwigheid
- 11 ‘- wil diepe, diepe eeuwigheid!
- 12 !

